

TA'LIM JARAYONIDA O'QUVCHILARNING MOTIVATSIYASINI OSHIRISH USULLARI VA OMILLARI

Mirsaatova Muattar Abdumannopovna

Toshkent shahar Yunusobod tumani 51-DIUM psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish usullari va unga ta'sir etuvchi asosiy omillar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. O'quv motivatsiyasining psixologik xususiyatlari, ichki va tashqi motivlar, ularning o'quvchilarning bilim olish jarayoniga ta'siri yoritib berilgan. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar, rag'batlantirish tizimi hamda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ijobiy munosabatlarning motivatsiyani oshirishdagi roli ko'rsatib o'tilgan. Maqolada o'quvchilarning faolligini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashga qaratilgan amaliy tavsiyalar ham berilgan.

Kalit so'zlar: o'quv motivatsiyasi, ta'lim jarayoni, ichki motiv, tashqi motiv, o'quvchi faolligi, pedagogik yondashuv, interaktiv metodlar, rag'batlantirish, o'qituvchi roli, ta'lim sifati, psixologik omillar, o'quv samaradorligi.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'quv jarayonini samarali tashkil etish hamda o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki ta'lim sifati nafaqat o'qitish usullariga, balki o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasiga ham bevosita bog'liqdir. Motivatsiya o'quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlashi va bilimlarni chuqur o'zlashtirishida asosiy psixologik omil sifatida namoyon bo'ladi.

O'quv motivatsiyasi - bu o'quvchining bilim olishga bo'lgan ichki istagi, qiziqishi va maqsadga yo'naltirilgan faoliyatini ifodalovchi psixologik jarayondir. U ichki (shaxsiy qiziqish, bilimga intilish, o'zini rivojlantirish) va tashqi (baholar, rag'batlantirish, ota-ona va o'qituvchi ta'siri) omillar asosida shakllanadi. Ushbu motivlarning uyg'unligi o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilaydi. So'nggi yillarda ta'lim jarayonida o'quvchilarning motivatsiyasi bilan bog'liq muammolar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayrim o'quvchilarda darslarga qiziqishning pasayishi, tayyor bilimga tayanish, mustaqil izlanishdan qochish kabi holatlar kuzatilmoqda. Bunga sabab sifatida an'anaviy o'qitish uslublari, o'quv yuklamasining ortishi, raqamli muhitning ta'siri hamda individual yondashuvning yetishmasligi ko'rsatib o'tiladi. Motivatsiyani oshirishda o'qituvchining pedagogik mahorati alohida ahamiyatga ega. Zamonaviy interaktiv metodlardan foydalanish, o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb qilish, ularning fikrini hurmat qilish va

ragʻbatlantirish oʻquv motivatsiyasini kuchaytiradi. Shuningdek, oʻquv muhitining psixologik jihatdan qulay boʻlishi ham muhim omillardan biridir. Oʻquvchilarning motivatsiyasiga oilaviy muhit, tengdoshlar bilan munosabat, shaxsiy qiziqishlar hamda jamiyatdagi ijtimoiy omillar ham taʼsir koʻrsatadi. Qoʻllab-quvvatlovchi va ijobiy muhitda oʻquvchilarda bilim olishga boʻlgan intilish kuchayadi, aksincha, salbiy muhit motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi mumkin. Taʼlim jarayonida oʻquvchilarning motivatsiyasini oshirish usullari, unga taʼsir etuvchi psixologik va pedagogik omillar hamda samarali yondashuvlar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, oʻquv motivatsiyasini rivojlantirishda oʻqituvchi, oila va maktab hamkorligining ahamiyati ham yoritib beriladi.

ASOSIY QISM

Taʼlim jarayonida oʻquvchilarning motivatsiyasini oshirish ularning bilimlarni chuqur va samarali oʻzlashtirishida asosiy omillardan biri hisoblanadi. Motivatsiya oʻquvchining oʻqishga boʻlgan ichki qiziqishi va maqsadga yoʻnaltirilgan faoliyatini ifodalaydi. U qanchalik yuqori boʻlsa, oʻquvchi shunchalik faol, mustaqil va ijodiy fikrlovchi boʻlib shakllanadi. Oʻquv motivatsiyasining shakllanishiga taʼsir etuvchi asosiy omillardan biri — **ichki motivlar**dir. Ichki motivlar oʻquvchining bilim olishga boʻlgan shaxsiy qiziqishi, oʻzini rivojlantirishga intilishi va yangi narsalarni oʻrganishdan zavqlanishi bilan bogʻliq. Bunday motivatsiya barqaror boʻlib, u tashqi taʼsirlarga kamroq bogʻliq boʻladi va oʻquvchining uzoq muddatli oʻquv faoliyatini taʼminlaydi. Shu bilan birga, **tashqi motivlar** ham oʻquv jarayonida muhim rol oʻynaydi. Baholar, maqtov, ragʻbatlantirish, ota-onaning nazorati va oʻqituvchining munosabati oʻquvchining darslarga boʻlgan qiziqishini vaqtinchalik oshirishi mumkin. Biroq faqat tashqi motivlarga asoslangan oʻquv faoliyati uzoq muddatda barqaror natija bermasligi mumkin. Motivatsiyani oshirishning muhim usullaridan biri — **zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interaktiv metodlardan foydalanish**dir. “Aqliy hujum”, “klaster”, “loyiha asosida oʻqitish”, “rol oʻynash” kabi metodlar oʻquvchilarning dars jarayonida faol ishtirokini taʼminlaydi. Bunday yondashuvlar oʻquvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirib, uning qiziqishini oshiradi. Shuningdek, **ragʻbatlantirish tizimi** ham motivatsiyani kuchaytiruvchi muhim omillardan biridir. Oʻquvchining kichik yutuqlarini ham eʼtirof etish, uni qoʻllab-quvvatlash va ijobiy baholash oʻziga ishonchini oshiradi. Oʻqituvchi tomonidan beriladigan ijobiy fikrlar oʻquvchining keyingi faoliyatiga kuchli psixologik turtki boʻladi. Motivatsiyaga taʼsir etuvchi yana bir muhim omil — **oʻqituvchi va oʻquvchi oʻrtasidagi munosabat**dir. Samimiy, hurmatga asoslangan va ishonchli munosabat oʻquvchida darsga nisbatan ijobiy hissiyotlarni shakllantiradi. Aksincha, doimiy tanqid, keskin muomala yoki befarqlik oʻquvchining motivatsiyasini pasaytirishi mumkin. Oʻquvchilarning motivatsiyasini oshirishda **psixologik muhit** ham katta ahamiyatga ega. Sinfda erkin fikr bildirish, xatodan qoʻrqmaslik va oʻz

fikrini himoya qilish imkoniyati mavjud bo'lsa, o'quvchilar faolroq bo'ladilar. Bunday muhit ijodiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilishni rivojlantiradi. Shuningdek, **individual yondashuv** ham motivatsiyani oshirishda muhim o'rin tutadi. Har bir o'quvchining qiziqishi, qobiliyati va o'zlashtirish darajasi turlicha bo'lgani uchun ularga mos topshiriqlar berish zarur. Bu o'quvchida "men buni bajara olaman" degan ishonchni shakllantiradi va o'qishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Oilaviy muhit ham o'quv motivatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ota-onaning farzandga nisbatan qo'llab-quvvatlovchi munosabati, uning muvaffaqiyatlarini qadrlashi va o'qishga rag'batlantirishi motivatsiyani oshiradi. Aksincha, befarqlik yoki haddan tashqari bosim o'quvchining qiziqishini kamaytirishi mumkin. Zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalardan to'g'ri foydalanish ham motivatsiyani oshirishning samarali vositasidir. Interaktiv platformalar, ta'limiy o'yinlar va vizual materiallar o'quvchilarda darsga qiziqishni kuchaytiradi hamda bilimlarni osonroq o'zlashtirishga yordam beradi. O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish murakkab va ko'p omilli jarayon bo'lib, unda ichki va tashqi motivlar, pedagogik yondashuvlar, psixologik muhit, oila va o'qituvchi hamkorligi muhim rol o'ynaydi. Ushbu omillar uyg'unligi ta'lim samaradorligini oshirishga va o'quvchilarning barkamol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonida o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish ularning bilim olishdagi muvaffaqiyati, faolligi va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Motivatsiya kuchli bo'lgan o'quvchi dars jarayonida faol ishtirok etadi, yangi bilimlarni qiziqish bilan o'zlashtiradi va o'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishishga intiladi. O'quv motivatsiyasini shakllantirishda ichki va tashqi motivlar uyg'unligi, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish, interaktiv metodlar, rag'batlantirish tizimi hamda psixologik jihatdan qulay muhit yaratish muhim omillar hisoblanadi. Ayniqsa, o'qituvchining pedagogik mahorati va o'quvchi bilan ijobiy munosabati motivatsiyani oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shuningdek, oila va maktab hamkorligi ham o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirishda muhim o'rin tutadi. Ota-onaning qo'llab-quvvatlashi, e'tibori va rag'batlantirishi o'quvchida o'ziga ishonchni mustahkamlaydi hamda ta'limga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi. O'quv motivatsiyasini oshirish kompleks yondashuvni talab qiladi va bu jarayon ta'lim sifatini yaxshilash hamda barkamol shaxsni tarbiyalashning muhim omili hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2018
2. G‘oziev E.G‘. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2020.
3. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
4. Nishonova Z.T. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. To‘xtayeva M.X. O‘smirlar psixologiyasi va tarbiya masalalari. – Toshkent: Ma’naviyat, 2020.
6. Андреева Г.М. Социальная психология. – Москва: Аспект Пресс, 2019.
7. Немов Р.С. Психология. – Москва: Владос, 2018.
8. Turdiyev N.Sh. Axborot texnologiyalari va media madaniyat. – Toshkent: Innovatsiya, 2022.
9. UNESCO. Digital Learning and Child Well-Being Report. – Paris, 2023.
10. World Health Organization. Public Health Implications of Excessive Screen Use Among Children and Adolescents. – Geneva, 2022.
11. Internet ma’lumotlari